

Klemetti Näkkäljärvi Sajos 3.4.2012_inarinsaame

Áárvustoonnum Täsivääldi President, riehtiminister, kunnijáttum Taažá já Ruotá sämitigij presidenteh já Kuáláduv sämiparlament saavâjodetteijee, pyereh sämmiliih já eres juhleviehâ!

Lieggâsávt tiervâpuáttim sämmilij jieijâs parlament- já kulttuurtaálu já uddâ sämitiggepaje lekkâmáid. Lii ilo uáiniđ tii tääbbin áávvudmin sämmilij ovdâstâslâš demokratia já kulttuurkuávdáá. Maanğâ ive huksim- já vuávámurkko lii tääł finnejum loopân. Tot lii lamaš stuorrâ já striäváiditte pargo, mut ij tot taas nuuvâ. Kulttuurkuávdâš taarbâš siskáldâs, tooimâ já tot kalga lääččid posiitiivlii vaikuttâs ubâ sämikuávlun.

Suomâst láá šiev vuolgâsajeh tevidi aalmugijkoskâsijd kenigâsvuodâid jieijâs algâaalmug kuáttá. Puávtáččij ettâđ, et haldâttâsohjelm vuáđuld Suomâst lii tääł haldâttâs, mii lii ubâ historjá puoh mie-timielálumos olmoošvuoigâdvuodâi kuáttá. Vuárdamušah láá stuárráh já tuáivum já oskom, et staatáráádi náhcee olášuttid haldâttâsohjelm sämikirjiimijđ šiev oovtâstpargoost sämitigijn já vuosâsajasávt mii kunnijáttum täsivääldi President torjuin.

Haldâttâsohjelm já eromâšávt Suomâ viggâmuš ratifisistid Ilo 169-sopâmuš lii luptim sämmilâšvuástâsii lihâstâs. Lihâstuv jesâneh láá algâttâm sämmilij vuoigâdvuodâi vuástálistem aktiivlâš sämmilij aštuiguin, internet- já mediakámpadmáin já sovskaapeervuolgâttâsjuávhuiguin Helsigân. Vuoiñâ lii koorrâm eres-uv kuávluin Suomâst, koskâvuodâ anneem Suomâ kielâ- já kulttuuruceeblovvoid sehe enâmânvärreijeid lii koorrâm ovdiist. Syemmilâš ohtsâškodde já poolitlâš njunošjuávkku kalga čäittid, et uceeblovoi olgoštem já äštim iä kuulâ syemmilâš ohtsâškoodán.

Viggâmušah pyeredid sämmilij sajattuv láá luptim meid eres aalmug haaluid peessâđ luuhâmnáál sämmilâžžân poolitlâš uáivilij, jieijâs vuáttámuš, aassâmsaje tâi tovlâi madârvaanhimij vuáđuld. Alemuu haldâttâhrievti čuávduseh moonnâm keesi sämitige vaaljâluvâttâlmân ucâlum ulmui väidimijn láá lekkâm taan savâstállâm. Sämmilijn lii stuárráamus máhđulâšvuotâ uázžud sämikulttuur turvid puáttee suhâpuolvâid haldâttâsohjelm olâšume miel. Mut siämmáa-áigásávt sämikulttuur puátteevuodâ áštá sämitige já sämikulttuur suddâlume syemmilâškulttuurân jis sämmilâšvuodâst šodáččij puohâi lappilij vuoigâdvuotâ nuuvt, et ulmuin ij liččii rievti ohtâvuotâ sämikulttuurân já sämikielân.

Sämikulttuur ij lah mielâtile ige kulttuur sirdâšuu ige siäilu geenijn, viäruvuodâštusâin tâi uáivilijn. Sämmilâšvuotâ lii ohtâvuotâ jieijâs ovdâ- já madârvaanhimáid, puásuikuátumáid, kyeličassijd tâi miäcâstemenâmáid, kielâ riggodâhân, ärbivuávâlâš tiätun, árvumailmân já siärvusvuáhádâhân. Sämikulttuurân olmooš šadda ovdebij suhâpuolvâi sirdem tiäđu, tááidu já hárjánem pehti ubâ suuvâ uápistâssâin já ovdâmerhâin.

Suomâ já sämmilij poolitlâš njunošist vyerdip ennuv. Lam ilolâš, et Täsivääldi President lii tiäduuttâm árvujodettejeevuodâ, mon president sajadâh lii puáhtâm. Suomâ taarbâš tom sämiaašijn. Suomâst lii haalu lede aalmugijkoskâsâžžân sundečäitten ráávhupargoost já olmoošvuoigâdvuodâi ovdedeijen. Suomâ lii-uv viggâm iäljárávt OA torvolâšvuodâráádi molsâšuvvee jesânin. Pargo uázžum, miänástuvvee tipšom já ubâ Suomâ aalmugijkoskâsâš oskottetteevuotâ váátá Ilo 169-

sopâmuš ratifisistem. Maht Suomâ puávtáččij čuávidid maailm kriisijd, jis tot ij nahcii sooppâđ aalmugijkoskâsii sopâmuš ratifisistmist maailm rávhálumosáin aalmugáin?

Säämi algâaalmugkulttuur turvim váátá merideijein tyestillvuodâ já ruokkâdvuodâ piáluštid sámmilij sajattuv já vuoigâdvuodâid jieškote-uvlágán juávhui vuárnutmist peerusthánnáá. Čuovviittásstaatâ kalga turvid tagarij ulmui vuoigâdvuodâi olášume, kiáh láá puoh hiájumus sajattuvást.

Sámisiärvus vuárdá meid sämitiggeest ennuv. Sámmilij láá adelâm mii pargon ovdedid sámmilij sajattuv. Eromášávt tääl sämitigge kalga leđe nanos já ohtâlâs, ko mii kulttuur, eellimhäämi já vuoigâdvuodâid äštih kulttuur ulguubeln. Säämi aalmug mijjân adelâm ovdâsvástádâs lii styeres já mij tarbâšep kuoimijdân eenâb ko kuássin ovdil, vâi pyehtip selvânid mijjân asâttum pargoi tevdimist já leđe säämi aalmug luáttámuš ärvusiih.

Áárvustoonnum Täsivääldi President, pyereh juhlekyesih,

Arktâlâš kuávlv luánduriggoduvah láá šoddâdâm uđđâ kolleruámustem tavas. Mist sámmilij ige ereskin arktâlâs algâaalmugijn lah äššitubdâmuš malmâlaigomist, ryevdimaadijij rađekobđoduvâin tâi oljopooráámist, mut luándust já ton maanġâhâmásâšvuodâst, arktâlâš kuávlust elimist já luándu pištee kevttimist mist lii tađe-uv pyereeb äššitubdâmuš. Eidu taat tiätu lii ubâ globaallâš mailmân eellimtehálâš jo šonġâdâhnuvástus-uv keežild. Suomâst halijdeh ruukijd vuáđudid lase já uázžud uásis meid lekkâseijee merâkiäinui aavhijn. Lii-uv vaarâ, et uárjimaailm täävist siämmáid feiluid arktâlâš kuávlv luánduriggoduvâi ávhástálmist ko kolonialisteh äiginis. Luándu, puáttevuodâ ige algâaalmugijd uážu uhredid uánihisáigásij vuáitui oovtâst. Historjâst kalga oppâđ.

Sámikulttuur puátteevuotâ lii čonâsâm mii päikkikuávlv luándun, kulttuur kuátumân. Sámmilij ärbivuávilij iäláttâsah láá tuháttijd iivijd puáhtám jieġâ raavvâd já áigápuáđu sámmiláid. Ärbivuávilij iäláttâsâi porgâm lii kuittâġ šoddâm váddâsubbon ohtsâškodálii jorgâldâhmuddoost já šadda váddâsubbon ovdiist-uv šonġâdâhnuvástus keežild. Ärbivuávilij iäláttâsah kyeddih sâmi-kielâ, ärbivuávilij tiäđu já sâmikulttuur eellimvuáimálâšvuodâ. Ärbivuávilij iäláttâsah iä siäilu ohtsâškode torjuuttáá.

Moonnâm keesi luovâttui sámmilij ärbivuávilij tiäđu tile já ovdedemtáárbuid kiedâvuššâm pirâsmi-nisteriö asâttum pargojuávhui loppâraapoort. Raapoort lii tuáivumiield cuvnmâttijme mii ohtsâškode poolitlâš njunošân já árvujođetteijeid. Sámmilij ärbivuávilij tiäđu lii vaarâst lappud sierânâs-toimâittáá. Eromâš uhkevuálasâš lii nuorttâ- já aanaarsámmilâš tyejiärbivyehi. Ärbivuávilij tiäđu turvim váátá sâmi-kielâ já ärbivuávilij iäláttâsâi eellimvuáimálâšvuodâ sehe ärbivuávilij tiäđu iälâskitem já turvim nuuvt haldáttuvást, škovliimist, ruttâdmist ko lahâasâttmist-uv.

Ohtsâškode pargovuáhâduvah, haldáttâh já lahâasâttem kalgeh vuáhâduđ já muttuđ västidid sâmi-iäláttâsâi já ärbivuávilij tiäđu táárbuid. Sámmilij láá vuáhâdum syemmilâš ohtsâškoodán jo aaiibâs tuárvi. Suomâ staatâst lii äigi adelid sámmiláid sâmikulttuurmiäldâsijd máhđulâšvuodâid toimâđ – muide ep vaadâ. Kiäsâm-uv tijjân pyereh merideijeeh. Algâttep oovtâst säämi ärbivuávilij tiäđu suojâlemtoimâid tállán!

Sámmilij meddâlvarrim sâmikuávlust lii jođálmâm já jođálmâš ovdiist-uv sierânâs toimâittáá. Meddâlvarrim äštâ ubâ sâmikulttuur puáttevuodâ, ko sâmikuávlv ulguubeln ässee párnái já nuorâi ohtâvuotâ sâmikuávlun, sâmi-kielân já ärbivuávilij iäláttâsâid hiájusmuvá. Vaikuttâsah oleh puáttee suhâpuolváid já sâmikulttuur váimusân. Sâmi-kielâi iälâskitemohjelm olášuttmist lii huáppu – kiäsâm-uv staatâváaldán, et ohjelm olášuttmân kávnnoje h resursseh já olášuttem álgá jo taan ive.

Áárvustoonnum Täsivääldi President, pyereh kuldâleijeeh!

Sämmilij meeri lassaán ovdiist-uv Suomâst, et tää́l tot lii suullân 10 000. Sämisiärvus lii säiluttâm eellimvuáimálâšvuodâs puohâi munevuárdámušâi vuástá. 1900-lovo suomâidittempolitiik lâi vaarâst lâpittid sämikulttuur Suomâst. Vældikulttuur uáinimčievâst puáhtá nevttid tanen, et maailm lii muttum ige sämikulttuur innig tuubdâ siämmáážin ko tot lâi 100 ihheed tassaaš. Globalisaatio ääigi puáhtá tubduđ tanen, et ovdánem lii uáli jotteel. Sämikulttuur tááhust nubástusah láá tábáhtum, mut iä nuuvt merhâšitteh ko fakkist puávtáččij jurdáččid. Sämmiliih láá selvânâm neelji vældikode viärrutteijein, udâsassein, vældikulttuur kulttuurinvaasiost, suddâluttempolitiikâst já soodijn. Mii kulttuur vááimus, madârvaanhimijn uázžum ä́rbi lii nanos, maid kulttuur ulguupiälááh vaikuttâsah iä vyeiti iäge vuálanit. Mii puásuituáluärbivyevi iä moottorkiälháhkkin rievdádam, iäge kuárrummašineh já hongkongliih fabrigeh lah toohâm sämmilij tuoijumtááidu tárbuttemmin.

Veikkâ mii kulttuur materiaallâš piirâs lii muttum, te mii siärvusvuáhádâh, luándukoskávuotâ já áárvuh láá pissoom nanosin. Vældikulttuur uáinimčievâst sämikulttuur nanosvuodâ ij ovttuu ib-beerd. Vældikulttuur uáinimčievâst masa ánoo vyehi turvid iälámâš láá uddâ iäláttâsmaalih já kaav-pugáid varrim já et ärbivuáviliih iäláttâsah čaneh säminuorâid moonnâm ááigán. Sämikulttuur tááhust ärbivuáviliih iäláttâsah láá mii puátteevuotâ. Iänááš uási säminuorâin halijdeh porgâđ ärbivuávilij iäláttâsáiguin, sirdeđ já turvid sämikulttuur še puáttee suhâpuolváid. Säminuorah láá mii tuoivâ já čiävláávuotâ. Sämitigge lii uázžum jieijâs nuorâiräádi já oskom, et nuorah jodetteh sämitige politiik uddâ pálgáid. Pyereh merideijeeh, läáččip oovtâst iävtuid toos, et säminuorah peessih porgâđ sämi-iäláttâsáiguin.

Kunnijáttum Täsivääldi President, säminuorah, pyereh usteveh!

Taat lii ávupeivi puohháid Suomâ sämmiláid. Säámi kulttuurkuávdáš Sajos lii vuáduđum mii madârvaanhimij korrâ paargon, taištálmân säámi aalmug, kulttuur já kielá puátteevuodâ turviimân vældikulttuur tiädu vyelni. Muštáččep oovtâst jieččân ááhuid, äijihijd, máttáatteijeid, huolhijd já sirdep jieččân kulttuur meid puáttee suhâpuolváid čiävlán sämmilâšvuodâst já jieččân kulttuur rig-goduvâst. Läáččip oovtâst kulttuurkuávdáást suhâpuolvâi rááidu já läjidep puáttee sämisuhâpuolváid siämmáá noonâ vuádu ko mii madârvaanhimeh láá mijjân kuáddám!